

Opis rezultatu

Numer Projektu / Numery Projektów:

A0043d2

Nazwa Partnerstwa na rzecz Rozwoju / Nazwy Partnerstw na rzecz Rozwoju:

KOALICJA POWRÓT DO WOLNOŚCI

Nazwa rezultatu poddawanego walidacji:

MODEL SYSTEMU POMOCY PENITENCJARNEJ I POSTPENITENCJARNEJ

Krajowa Sieć Tematyczna dla Tematu A

Ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją celem promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich.

Opis rezultatu i jego cech modelowych

Rezultat główny

MODEL SYSTEMU AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I ZAWODOWEJ SKAZANYCH ORAZ ICH RODZIN

Głównymi elementami modelu są:

- I. przygotowanie skazanych do powrotu na wolność, zwłaszcza readaptacji społecznej i zawodowej;
- II. pomoc osobom opuszczającym jednostki penitencjarne oraz skazanym na kary nieizolacyjne, poddanych probacji w powrocie do społeczeństwa oraz ich aktywizacja zawodowa;
- III. pomoc rodzinom skazanych i byłych skazanych;
- IV. działania prewencyjne.

Model wychodzi naprzeciw problemom, z jakimi borykają się osoby osadzone oraz opuszczające jednostki penitencjarne. Uwzględnia również potrzeby i rzeczywisty udział rodzin osób opuszczających zakłady karne oraz członków ich najbliższej społeczności w usamodzielnieniu się tych osób. Kładzie nacisk na kształcenie i rozwój zarówno beneficjentów programu jak i pracowników organizacji pozarządowych oraz jednostek penitencjarnych mających na co dzień styczność z osadzonymi. Głównym założeniem modelu jest praca z indywidualną osobą i podjęcie możliwych i kompleksowych działań, które pomogą jej przygotować się do odpowiedzialnego powrotu do rodziny, najbliższego otoczenia, życia zgodnego z powszechnie akceptowanymi normami społecznymi, czyli do wolności i usamodzielnienia.

W jednostkach penitencjarnych w Polsce znajduje się obecnie około 91 000 osadzonych, z czego większość to skazani. W tym również recydywiści, którzy przebywali w zakładzie karnym już wcześniej i powrócili na drogę przestępstwa. Z doświadczeń Koalicji Powrót do Wolności składającej się z więźniaków, pracowników trzeciego sektora i pracowników naukowych wynika, że przygotowanie do zwolnienia w postaci zaoferowania kursu zawodowego czy ukończenia szkoły zawodowej jest niewystarczające. Do odnalezienia się w społeczeństwie i właściwego pełnienia ról społecznych niezbędne jest także poznanie samego siebie, możliwość walki z uzależnieniami i własnymi słabościami oraz przywrócenie wiary w drugiego człowieka.

Duża grupa skazanych to osoby niedostosowane społecznie jeszcze przed przyjęciem do zakładu karnego. W tych środowiskach systematyczna, legalna praca nie jest wysoko cenioną wartością. Izolacja powoduje, że wzmagają się niedostosowanie tych ludzi. Dla wielu skazanych – co również wynika z doświadczeń pracy w jednostkach penitencjarnych - szansą na zmianę trybu życia jest właśnie pobyt w izolacji penitencjarnej. Uważamy, że jest to czas właściwy aby zaoferować skazanym wiedzę i umiejętności, które mogą wykorzystać do zmiany trybu życia po zwolnieniu z zakładu karnego. Jest to również kontroferta dla oferty płynącej z grup podkultury przestępczej w więzieniu. Jednak po raz pierwszy system szkoleń jaki został opracowany do programu uwzględnia w dużym stopniu deficyty charakterystyczne dla tych środowisk i sposoby ich niwelowania – tak aby po jego zakończeniu osoba karana opuszczająca zakład przygotowana do tego co zastanie na wolności nie zapóźniona technologicznie i społecznie, posiadająca odbudowane poczucie własnej wartości.

Blok oddziaływań został tak skonstruowany aby skazani najpierw zdobywali wiedzę i umiejętności z zakresu samopoznania i umiejętności psychospołecznych jak i dostęp do terapii uzależnień a dopiero po przejściu tych oddziaływań lub równoległe z nimi zdobywali zawód i umiejętności niezbędne na rynku pracy. Należy wspomnieć, że osoby przebywające

w jednostkach penitencjarnych same muszą chcieć zmieniać swoje życie na lepsze, dlatego niezwykle ważna jest współpraca realizatorów poszczególnych działań na rzecz zaszczerpienia i utrwalenia w skazanych takiej decyzji. Szkolenia powinny dotyczyć osób mających odpowiednią motywację do zmiany dotychczasowego trybu życia, którym do ubiegania się o przedterminowe warunkowe zwolnienie pozostał 1 rok lub rok do końca kary pozbawienia wolności. Długotrwały pobyt w jednostce penitencjarnej, po zakończeniu oddziaływań programowych, spowoduje brak możliwości wykorzystania najbardziej aktualnej wiedzy w środowisku zewnętrznym, gdzie zmiany w różnych sferach życia zachodzą w szybkim tempie.

Nowatorskim rozwiązaniem w modelu, do realizacji przez organizacje pozarządowe pracujące z byłymi skazanymi i ich rodzinami, jest udzielanie „świadectw” i prowadzenie rozmów indywidualnych ze skazanymi w jednostkach penitencjarnych. Polega ono na tym, że byli skazani, którzy przeszli przemianę i żyją w zgodzie z prawem oraz osiągnęli jakieś sukcesy w swoim życiu na wolności i chcą o tym mówić, uczestniczą w spotkaniach z osadzonymi w zakładach karnych oraz z młodzieżą zagrożoną demoralizacją w szkołach i zakładach wychowawczych. W trakcie tych spotkań opowiadają o sobie, jaka jest prawdziwa cena życia poza prawem i pobytu w więzieniu. Opowiadają też o tym, jak mimo pobytu w więzieniu udaje im się uczciwie żyć bez popełniania nowych przestępstw oraz walczyć z nałogami.

Nowatorskie jest też udzielanie asysty „anioła stróża” dla skazanych korzystających z przepustek i zwalnianych po odbyciu kary. Anioł stróż to osoba, często były skazany, która towarzyszy osadzonemu w tych dniach. Jest to często były skazany, ponieważ jest on w stanie bez większych kłopotów komunikować się z osobą z zakładu karnego i jest dla niej bardziej wiarygodny. Przebywanie z drugą osobą w przestrzeni społecznej umożliwia więźniowi zmniejszenie poczucia obcości. Więźniowie mają często przeświadczenie, że na pierwszy rzut oka po ich zachowaniu widać, że wyszli oni właśnie z zakładu karnego. Obecność drugiej osoby pomaga im przezwyciężyć takie przeświadczenia. Dzięki asekuracji drugiej osoby uczą się także reagować adekwatnie na zachowania innych.

Anioł stróż, jako osoba, którą administracja więzienna może obdarzyć zaufaniem, jest dla niej gwarantem, że więzień w trakcie pobytu na przepustce nie upije się, nie popełni przestępstwa, nie dopuści się zachowania, które ma prawnie zakazane. Jest on również gwarantem, że będzie robił w trakcie przepustki rzeczy dla siebie pożyteczne, np. uczestnictwo w mityngach AA czy odwiedzenie rodziny. Na tym etapie skazani mają także możliwość odwiedzić organizację pozarządową realizującą te działania i dowiedzieć się co czeka na nich na wolności.

Aby ten model mógł funkcjonować prawidłowo, do szkoleń w zakresie pracy ze skazanymi powinno się przygotowywać także funkcjonariuszy Służby Więziennej.

Na wolność rokrocznie wychodzi ok. 90 000 skazanych. Tutaj największą rolę do spełnienia mają organizacje pozarządowe zajmujące się pomocą byłym skazanym i ich rodzinom. Jest niezwykle ważne aby działania jakim poddany jest skazany w więzieniu mogły być płynnie kontynuowane po wyjściu na wolność. Niezbędnym jest zatem oferowanie szkoleń i treningów o podobnym profilu do tych realizowanych w jednostkach penitencjarnych uwzględniając warunki wolnościowe. Były więzień zderza się z szeregiem problemów, nierozwiązanych spraw, pokus i mimo pozytywnej postawy w zakładzie karnym może takim pokusom ulec w wyniku „zachłyśnięcia” się wolnością. Szczególnie dotyczy to powrotu do uzależnień i popełniania przestępstw oraz problemu bezdomności, która generuje proces dalszej degradacji.

Prezentowany model zakłada zapewnienie byłym skazanym i ich rodzinom bezpiecznego powrotu do wolności. Służy temu udzielanie tymczasowych miejsc noclegowych oraz wyżywienia, dzięki którym byłemu skazanemu zapewnia się podstawowe warunki do życia a także daje możliwość przebywania w bezpiecznym środowisku. Na terenie takich ośrodków powinien obowiązywać bezwzględny zakaz spożywania alkoholu i innych środków

zmieniających nastroj. Rozwiązaniu pozostałych problemów służyć ma udzielanie bezpłatnych porad specjalistów (prawnik, psycholog, doradca obywatelski, mediator) a także organizacja treningów psychospołecznych, kursów doszkalających, aktywizacji zawodowej i nauki języków. Elementy modelu są tak skonstruowane aby jego uczestnicy posiadli motywację do starania się o zatrudnienie i mieli przekonanie o własnej wartości, jako przydatnego społeczeństwu człowieka i pełnowartościowego pracownika.

W ramach modelu Beneficjanci, którzy przeszli szkolenia są przygotowani do pokonywania przeszkód, jakie mogą napotkać w trakcie poszukiwania pracy (np. niechęć pracodawców do osób karanych). Szkolenia te zapewniają również skazanym pracę w grupie, w której wytwarzają się więzi koleżeńskie i gdzie uczą się oni pomagać innym.

Również dla działań na wolności blok oddziaływań został tak skonstruowany aby skazani najpierw zdobywali wiedzę i umiejętności z zakresu samopoznania i umiejętności psychospołecznych jak i dostęp do miejsc noclegowych czy terapii uzależnień a dopiero po przejściu tych oddziaływań lub równolegle z nimi zdobywali zawód i umiejętności niezbędne na rynku pracy.

Pomocne według modelu jest prowadzenie inicjatyw ekonomii społecznej przez organizacje pozarządowe. Najlepszym byłoby zorganizowanie przedsiębiorstwa ekonomii społecznej, które wytwarzałoby i sprzedawało produkty komercyjnie przeznaczając cały zysk na rozwój pracowników (beneficjentów) i realizację celów statutowych organizacji wdrażającej. Istotna jest także ścisła współpraca w ramach tego modelu instytucji wymiaru sprawiedliwości z samorządem terytorialnym, organizacjami obywatelskimi, kościołami i związkami wyznaniowymi umożliwiającą wykonanie kar nieizolacyjnych i środków probacji (wykonywanie kary poprzez świadczenie nieodpłatnej pracy). Szacujemy, że ok. 60 tyś. skazanych mogłoby odbywać kary nieizolacyjne w systemie probacyjnym.

Elementem uzupełniającym jest prowadzenie zajęć dodatkowych (wolontariat, zajęcia muzyczne, teatralne, artystyczne itp.). Dają one możliwość zdobycia ciekawego zawodu osobom utalentowanym. Mają też zaletę terapeutyczną i samopoznawczą. Wolontariat pomaga beneficjentom w odkryciu, że czynienie dobra dla innych może być zajęciem przyjemnym i opłacalnym ponieważ to dobro do nich powraca w późniejszym życiu.

Elementy składowe rezultatu / produkty pomocnicze

W jednostkach penitencjarnych:

1. Prowadzenie treningów psychospołecznych dla skazanych (m.in. z zakresu niwelowania agresji i przemocy);
2. Prowadzenie zajęć profilaktyczno-edukacyjnych dla osób zagrożonych uzależnieniami;
3. Prowadzenie terapii odwykowej dla skazanych;
4. Udzielanie specjalistycznych porad prawnych, psychologicznych i prowadzenie mediacji dla skazanych;
5. Prowadzenie treningów na temat wartości pracy i organizacji czasu dla skazanych;
6. Prowadzenie szkoleń zawodowych dla skazanych;
7. Prowadzenie kursów komputerowych i językowych dla skazanych;
8. Udzielanie „świadectw” i prowadzenie rozmów indywidualnych ze skazanymi w jednostkach penitencjarnych;
9. Udzielanie asysty „anioła stróża” dla skazanych korzystających z przepustek i zwalnianych po odbyciu kary;
10. Prowadzenie zajęć dodatkowych (wolontariat, zajęcia muzyczne, teatralne, artystyczne) dla skazanych;
11. Szkolenia specjalistyczne z zakresu pracy ze skazanymi dla funkcjonariuszy Służby Więziennej, Kuratorów Sądowych, przedstawicieli organizacji pozarządowych, Kościołów i związków wyznaniowych oraz samorządów terytorialnych;

Na wolności:

1. Prowadzenie punktu konsultacyjnego pierwszego kontaktu i punktu aktywizacji zawodowej dla byłych skazanych i ich rodzin;
2. Udzielanie tymczasowych miejsc noclegowych oraz wyżywienia dla byłych skazanych a w szczególnych przypadkach również dla ich rodzin;
3. Udzielanie wsparcia terapeutycznego dla byłych skazanych i ich rodzin;
4. Prowadzenie zajęć profilaktyczno-edukacyjnych dla osób zagrożonych uzależnieniami i/lub marginalizacją;
5. Udzielanie specjalistycznych porad obywatelskich, prawnych, psychologicznych oraz prowadzenie mediacji dla byłych skazanych i ich rodzin;
6. Prowadzenie treningów pracy i organizacji czasu dla skazanych, byłych skazanych i ich rodzin;
7. Prowadzenie lub finansowanie szkoleń zawodowych i ułatwianie aktywizacji zawodowej dla skazanych, byłych skazanych i ich rodzin (w tym praktyk zawodowych u pracodawców lub w instytucjach samorządu terytorialnego, organizacjach pozarządowych, Kościołach i związkach wyznaniowych);
8. Prowadzenie lub finansowanie kursów językowych oraz obsługi komputera dla byłych skazanych oraz ich rodzin;
9. Prowadzenie treningów psychospołecznych (m.in. z zakresu niwelowania agresji i przemocy) dla byłych skazanych oraz ich rodzin;
10. Prowadzenie lub finansowanie zajęć dodatkowych (wolontariat, zajęcia muzyczne, teatralne, artystyczne etc.) dla byłych skazanych oraz ich rodzin;
11. Prowadzenie inicjatyw ekonomii społecznej;

Istotna jest kolejność realizacji działań zarówno w jednostkach penitencjarnych jak i na wolności. Konieczne jest stopniowe nabywanie umiejętności i wiedzy. Blok oddziaływań został tak skonstruowany aby skazani, byli skazani i ich rodziny najpierw zdobywali wiedzę i umiejętności z zakresu samopoznania, umiejętności społecznych i organizacyjnych, a dopiero po przejściu tych oddziaływań zdobywali zawód. Nie należy zapominać o konieczności indywidualnego podejścia i dostosowywania działań do unikalnych potrzeb konkretnego skazanego, byłego skazanego lub członka jego rodziny. Model taki wymaga także współpracy i wymiany informacji między jednostkami penitencjarnymi a organizacjami pozarządowymi pracującymi z opisywaną grupą społeczną.

Produktem pomocniczym będzie szczegółowy opis elementów składowych modelu oraz materiały przygotowane na konferencje upowszechniające w ramach działania 3.

Problem, na który odpowiada rezultat

Model przyczynia się do rozwiązania problemu aktywizacji społecznej i zawodowej skazanych, byłych skazanych i ich rodzin. Osoby te otrzymują szansę na kompleksową i fachową pomoc zarówno w jednostkach penitencjarnych jak i po ich opuszczeniu. Zyskują także motywację do pracy nad sobą i zmiany swoich zachowań. Również funkcjonariusze Służby Więziennej i pracownicy organizacji pozarządowych zdobywają aktualną wiedzę specjalistyczną niezbędną w pracy z takimi osobami.

Dzięki swej kompleksowości model wnosi nową jakość do obecnie stosowanej praktyki w dziedzinie readaptacji społecznej i zawodowej skazanych. Polega ona na prowadzeniu przemyślanych, wzajem się przenikających działań przez wszystkie podmioty pracujące z osobami skazanymi, byłymi skazanymi i ich rodzinami w celu ich pełnej resocjalizacji oraz ścisłą współpracę tych instytucji. Dodatkowo model ten wprowadza zupełnie nowe systemowe rozwiązanie w polskiej polityce społecznej i karnej umożliwiające szerokie funkcjonowanie systemu probacji, gdzie skazani na kary nieizolacyjne odbywają orzeczoną karę poprzez świadczenie nieodpłatnej pracy.

Efekt końcowy zastosowania rezultatu

Efektom końcowym zastosowania rezultatu jest zmiana podejścia i udzielanie pomocy holistycznej osobom skazanym, z uwzględnieniem ich specyficznej sytuacji społecznej i życiowej oraz środków jakimi dysponuje społeczność lokalna i administracja państwowa, i proponowanie beneficjentom pomocy która zapewnia rozwiązanie ich głównych problemów związanych z adaptacją. W ramach proponowanego modelu pomoc udzielana jest zarówno skazanym jak i ich rodzinom, w tych sferach, w których jest ona niezbędna zarówno z punktu widzenia samych beneficjentów jak i norm i mechanizmów ogólnospołecznych. Proponowana w ramach rezultatu metodologia postępowania uwzględnia również specyfikę beneficjentów, stąd dobór pewnych specyficznych metod („Świadectwa”, „Anioł stróż”, szkolenie funkcjonariuszy, probacja). Proponowany przez nas model zapewnia zarówno motywowanie beneficjentów do zmiany sposobu życia jak i daje im możliwość rozwiązania ich problemów i wyrównania deficytów społecznych w optymalnych z punktu widzenia społecznego warunkach.

Rezultat może być zastosowany przez:

- Służbę Więzienną;
- organizacje pozarządowe;
- wyższe uczelnie;
- jednostki administracji terenowej i centralnej;
- ustawodawcę przy zmianie niektórych aktów prawnych.

Przedstawiany rezultat jest możliwy do zastosowania przez podmioty zajmujące się pomocą postpenitencjarną poprzez readaptację społeczną i resocjalizację skazanych, byłych skazanych oraz ich rodzin. Model zakłada ścisłą współpracę wymienionych wyżej instytucji. Zalecane jest zatem zawiązanie koalicji lub porozumień między jednostkami wdrażającymi model zarówno na szczeblu regionalnym jak i ogólnopolskim.

Działania w jednostkach penitencjarnych mogą być w większości realizowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Część modelu dotycząca działań na wolności została wypracowana przez Fundację czyli organizację pozarządową i najłatwiej będzie ją zastosować w instytucjach III Sektora. Z organizacji pozarządowych według naszej opinii najlepiej programy te będą realizowane w tych instytucjach, których działania statutowe opierają się o pomoc młodocianym przestępcom, skazanym i byłym skazanym oraz ich rodzinom jak również dorosłym i młodzieży zagrożonym marginalizacją.

Działania konieczne do zastosowania/wdrożenia rezultatu

Proponowany przez nas model zakłada ścisłą współpracę pomiędzy służbą więzienną i innymi instytucjami. W tym celu potrzebne jest stworzenie odpowiednich warunków do takiej współpracy poprzez:

- zmiany w odpowiednich aktach prawnych ułatwiających służbie więziennej współpracę z instytucjami cywilnymi;
- nałożenie w odpowiednich aktach prawnych na organy administracji terenowej konieczności współpracy z wymiarem sprawiedliwości podczas wykonania kary i przeprowadzaniu procesu readaptacji społecznej skazanych. Obecnie istnieje już taka możliwość, ale przyjęte akty prawne nie zobowiązują do tego jednoznacznie administracji terenowej;
- wydzielenie środków pieniężnych na realizację programów readaptacji społecznej i aktywizacji zawodowej dla osadzonych w trakcie odbywania kary oraz byłych skazanych i ich rodzin, zarówno w budżecie Ministerstwa Sprawiedliwości jak i instytucji zajmujących się pomocą socjalną i psychologiczną, finansowanych z budżetu Państwa;

- możliwość finansowania działań instytucji współpracujących z więziennictwem w tej dziedzinie ze środków będących w dyspozycji wymiaru sprawiedliwości.

Konieczne są zmiany w Kodeksie Karnym Wykonawczym oraz w innych aktach prawnych ułatwiających wykonanie kar wolnościowych oraz podejmowanie prac przez skazanych w ramach aktywizacji zawodowej.

W związku z inną rolą zakładu karnego w ramach proponowanego modelu konieczne jest zmniejszenie ilości osadzonych przypadających na jednego funkcjonariusza poprzez wybudowanie nowych zakładów karnych bądź szersze stosowanie probacji. Istniejące obecnie przeludnienie w zakładach karnych czyni proces aktywizacji bardzo utrudnionym a chwilami wręcz uniemożliwia go.

W działaniu 3 będziemy lobbować na rzecz dokonania takich zmian podczas organizowanych przez nas konferencji i seminariów.

Aby wdrożyć nasz model konieczne jest także przeszkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej z zakresu prawa, komunikacji oraz innych umiejętności psychospołecznych. Jest to możliwe zarówno poprzez wprowadzenie odpowiednich zajęć jak i wprowadzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez funkcjonariuszy poprzez udział w trakcie służby w odpowiednich kursach. Możliwość nagradzania za udział w takich kursach powinna być uwzględniana w pragmatyce służbowej.

Niezbędne jest także zapewnienie w budżecie, w zależności od odpowiednich rozwiązań prawnych, dla administracji centralnej albo poszczególnych jednostek administracji terenowej, środków na realizację kar wolnościowych (ubezpieczenie osób wykonujących karę oraz na niezbędny sprzęt i materiały).

Nakłady niezbędne do zastosowania/wdrożenia gotowego rezultatu

- koszty kampanii społecznej mającej zmienić obraz więzienia i więźnia - koszt ok. 200 tyś. zł.
- konferencje i seminaria dot. zmian ustawodawczych i zmian polityki karnej dla praktyków związanych z systemem sprawiedliwości (pracowników Centralnego Zarządu Zakładów Karnych, Służby Więziennej, Ministerstwa Sprawiedliwości, polityków i organizacji pozarządowych) organizowane na terenie miasta Warszawy - koszt ok. 50 tyś. zł.
- konferencje i materiały konferencyjne popularyzujące współpracę wymiaru sprawiedliwości z organizacjami pozarządowymi oraz administracją terenową w wykonywaniu kary i aktywizacji zawodowej osadzonych dla przedstawicieli tych instytucji. Konferencje te będziemy realizować w Zakładach Karnych lub siedzibach organizacji pozarządowych - koszt ok. 50 tyś. zł.
- publikacje dot. popularyzacji poszczególnych elementów modelu i koszty konferencji przybliżających wypracowany model – koszt ok. 200 tyś. zł.
- ekspertyzy prawne dot. zmian ustawodawczych niezbędnych dot. realizacji modelu – koszt ok. 20 tyś. zł.
- seminarium/warsztaty dla ustawodawców i decydentów dot. możliwości wdrożenia proponowanego modelu – koszt ok. 30 tyś. zł.
- opracowanie i upowszechnienie materiałów dot. szkoleń zawodowych i psychospołecznych dla skazanych, byłych skazanych i służby więziennej – koszt ok. 20 tyś. zł.

Instytucja decydująca się na wdrożenie rezultatu, powinna posiadać realną możliwość współpracy z osadzonymi i byłymi skazanymi. Powinna również proponować ofertę działań, którymi może być objęty skazany po opuszczeniu zakładu karnego lub zakładu wychowawczego lub ściśle współpracować z instytucją, która takie możliwości posiada. Połączenie tych elementów gwarantuje efektywne wykorzystanie rezultatów wypracowanych w trakcie realizacji wszystkich działań. Niezwykle ważna jest tu konsekwencja w kontynuacji kolejnych działań na rzecz resocjalizacji skazanych oraz systematyczne badanie efektów.

Równość szans

W ramach przewidzianego przez nas modelu działania są kierowane zarówno do mężczyzn jak i do kobiet. Program ten może być realizowany wśród wszystkich grup społecznych zagrożonych marginalizacją.

Data opracowania opisu rezultatu:

26 września 2007 r.

Data złożenia rezultatu do KST:

Imię i nazwisko autora / autorów opisu:

Magdalena Brodzińska

Krzysztof Pawłowski

Paweł Nasiłowski

Marek Łagodziński